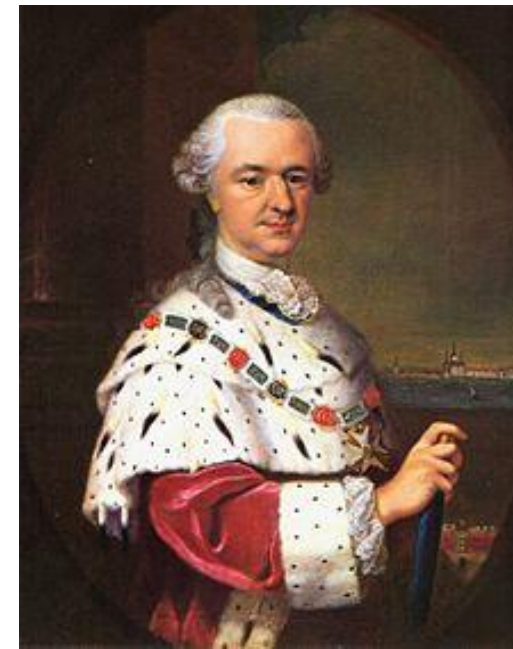

Mannheim

Od r. 1720 kurfiřtskou rezidencí, která brzy proslula vynikající kapelou. Ta byla vybudována za kurfiřta Karla Philippa (†1742) z rodu falcko-neuburských Wittelsbachů a na neobyčejně vysokou uměleckou úroveň se dostala za jeho nástupce **Karla Theodora** (†1799).

V zimě se hrálo v zámku v Mannheimu, v létě v letním sídle Schwetzingen.

Karl Theodor, 1744

Uměleckou osobností prvořadého významu byl především

Jan Václav (Antonín) Stamic (1717 - 1757)

Skladatel a houslista, rodák z Německého Brodu.

Původně štýrsko-slovinský rod zakotvil v českém prostředí (Pardubice), pak Německý Brod.

V matrice: **Jan Václav Stamitz**, v Německu se podepisoval Johann Stamitz.

- V l. 1728-34 navštěvoval **jezuitské gymnázium v Jihlavě**.
- V l. 1734 - 40 žil v **Praze** (pravděpodobně studoval)
- Stamicovy **sinfonie a instrumentální koncerty** se staly známými na mnoha místech v **Německu** a od r. 1751 v **Paříži**. Tam v l. 1755 - 63 vyšla většina jeho děl tiskem.
- V r. 1754 byl v **Paříži** a byl zangažován řízením **Concerts spirituels**, kde se hrály i jeho vlastní symfonie. Ty se v 60. letech dostávaly i do českých zemí.
- Měl 2 syny: **Carla a Antona**, kteří se také stali významnými hudebníky.
- vůdčí osobnost mannheimské kapely**, která svého času byla podle mnoha tvrzení nejlepší na světě.
- Co je to mannheimská škola? Nikoliv škola kompoziční v přísném smyslu slova. Vycházela z nových zvukových možností mannheimského orchestru. Jisté kompoziční postupy (viz dále) interpretované velkým orchestrem vyzněly velmi dobře.

Mannheimská kapela měla **46členné složení**, na ni navazuje haydnovsko-mozartovský orchestr.

SCHUBART: *Ideen zu einer Ästhetik der Tonkunst*:

Kein Orchester der Welt hat es je in der Ausführung dem Manheimer zuvorgethan. Sein Forte ist ein Donner, sein Crescendo ein Catarakt, sein Diminuendo – ein in die Ferne hin plätschernder Krystallfluß, sein Piano ein Frühlingshauch. Die blasenden Instrumente sind alle so angebracht, wie sie angebracht seyn sollen: sie heben und tragen, oder füllen und beseelen den Sturm der Geigen“.

(Co do provedení se žádný orchestr na světě nemohl rovnat mannheimskému. Jeho forte je jako úder hromu, jeho crescendo se podobá kataraktu, jeho diminuendo se tříští v krystaly, jsouc podobno řece, jeho piano se rovná jarnímu vánku. Dechové nástroje se ozývají všude tam, kde je to na místě. Podpírají strhující proud houslí, nesou jej nebo jej naplňují a oduševňují.)

Mozart: „*Wie ich Mannheim liebe, so liebt auch Mannheim mich*“.

Monografie o Stamicovi: Peter Gradenwitz (1984).

Bärbel Pelker: „Mannheimer Schule“, in: MGG, Sachteil Bd. 5, Kassel u. a. 1996, Sp. 1645–1662.

Zajímavá stránka s hudebními ukázkami, prosím přeposlechnout:

<https://www.mannheim.de/de/kultur-erleben/musik/die-mannheimer-schule>

- Význačnou roli hraje u Stamice **dynamika** (velká crescenda, zejména tzv. **válce**, tj. stupňování dynamiky na prodlevě v basu) a tremolo smyčců
- **mannheimský vzdech** (Seufzer, sekundový průtah)

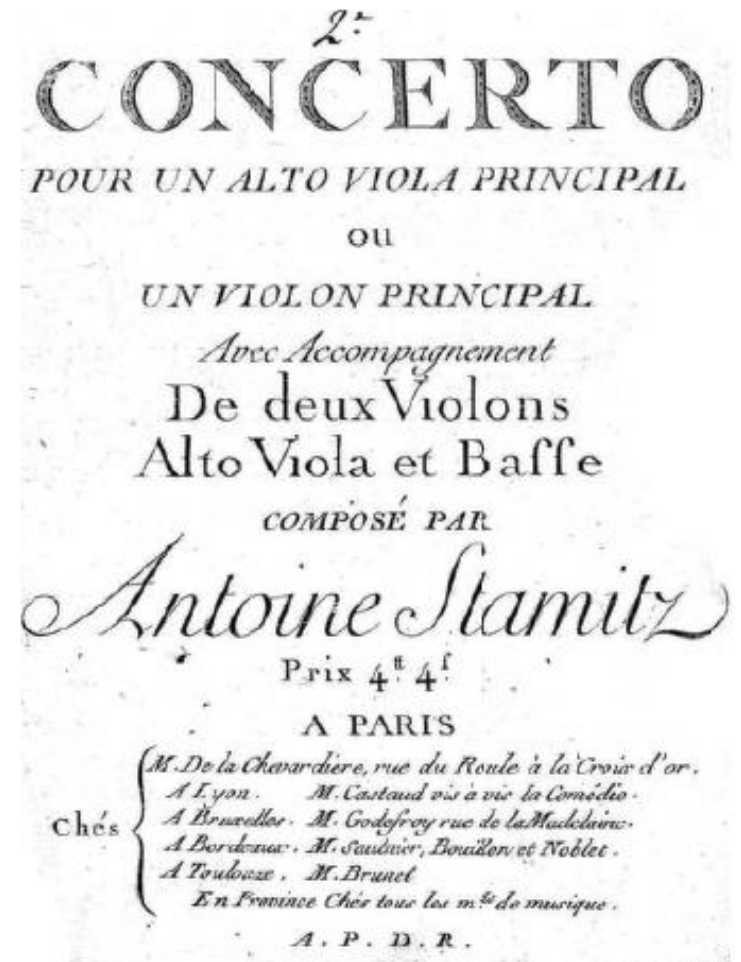
Stamicova tvorba:

Upevnění periodicity v melodii.

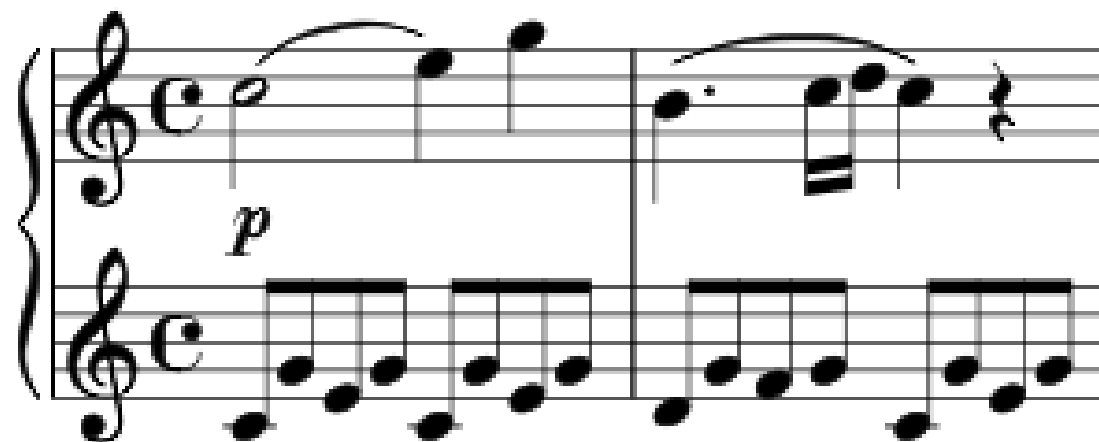
74 sinfonií /symfonií, 30 koncertů (houslových, varhanních ad.), **komorní skladby, chrámová hudba** (moteta, mše, litanie).

Orchestr:

- kromě hobojů nebo fléten, fagotů a lesních rohů uplatňuje i **klarinet**, v některých symfoniích trubky a tympány.
- ve čtyřhlase smyčců se **osamostatňuje viola, jsou pomalu a postupně redukovány generálbasové postupy**

- Ve Stamicově motivicko-tematické práci roste úloha **kontrastního tématu**
- melodie** je hlavním nositelem výrazu
- specifickou úlohu plní tzv. **raketové motivy** (rozklady trojzvuků s expresivní funkcí) – tzv. mannheimská raketa.
- ve službách tematické práce stojí i basy tzv. **bubnového rázu** nebo tzv. **Albertiho basy** (založené na figuracích)

Rané symfonie ze 40. let třívěté, postupně většinou čtyřvětost

- 1. věta Allegro nebo jiná rychlá věta,**
- 2. věta volná,**
- 3. věta menuetová (Tempo di Minuetto),**
brilantní svižná věta závěrečná.

Sinfonia a Quattro in F dur

<https://www.youtube.com/watch?v=wuqlqc4mDaQ>

Op. 4 č. 2 - Sinfonia Pastorale in D major (Wolf D4)

<https://www.youtube.com/watch?v=GDRQp52zLgo&list=WL&index=80>

Chrámová hudba ale tradičnější

Missa solemnis in D z r. 1755, Et vitam venturi

<https://www.youtube.com/watch?v=dJX6QdbCgr8>

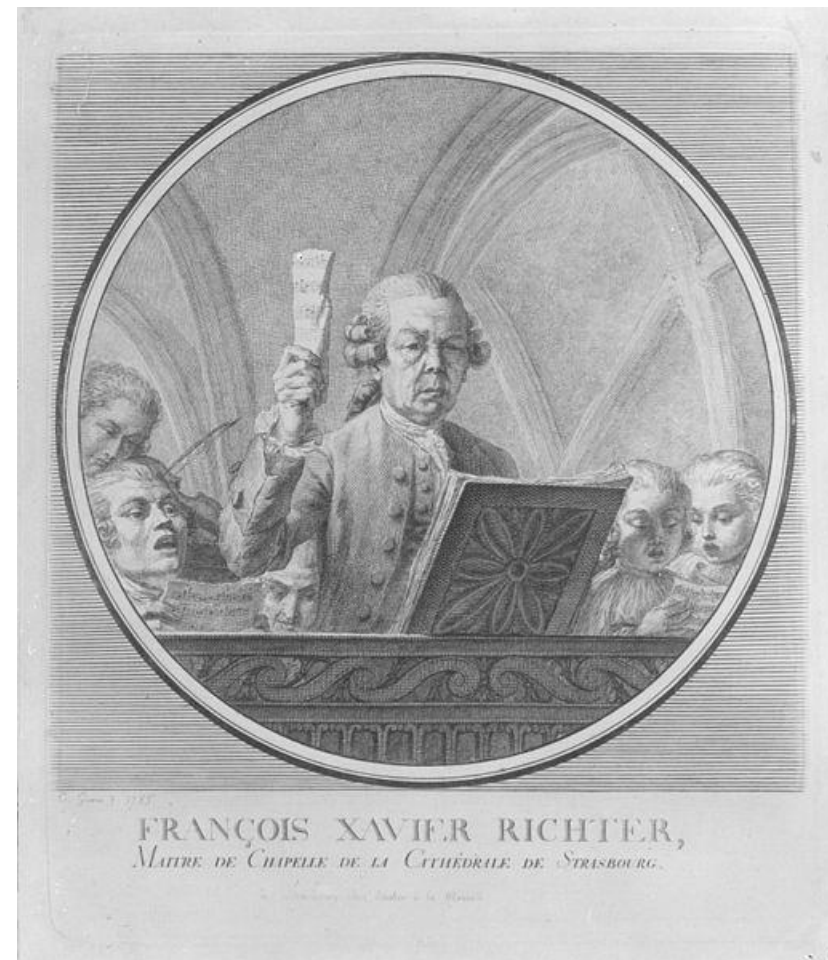
Franz Xaver Richter (1709 - 1789)

F. W. Marpurg uvádí v *Historisch-kritische Beiträge zur Aufnahme der Musik*, 1756, že F. X. R. pochází „aus Ungarn“. Úmrtní záznam: „ex Kratz oriundus“.

Lexikograf Johann Georg Meußel uvádí v *Deutsches Künstlerlexikon*, který vyšel v r. 1778, tedy také ještě za života F. X. R, že narodil „[...] v Holešově na Moravě 1. 12. 1709.“

Jeho narození se neprokázalo ani důkladným průzkumem matrik v Holešově a okolí.

Richterův otec byl 1720-1727 na zámku v Holešově strážným (Sehnal). Richter je doložen jako student v uherskohradištském jezuitském semináři v l. 1722-1725.

V. Helfert se domníval, že Richter působil v holešovské kapele u hraběte Rottala společně s Ignazem Holzbauerem (ten v Holešově 1737-39). Snažil se totiž prokázat vliv moravských zámeckých kultur na tzv. mannheimskou školu. To však nelze doložit. Společný je spíše vliv vídeňský.

Mezi 1727 - 1736 Richter zřejmě strávil nějaký čas ve Vídni, ale doložit nelze. Nepřímo: studoval *Gradus ad Parnassum*, zabýval se Caldarovým dílem.

- 1736 ve Stuttgartu jako basista ve dvorní kapele.
- 1737 v bavorském klášteře v Ettalu. Tam *Musicdirektor*. Dochována tři libreta – 2 sepolkra, 1 komedie
- Od 1740 působil v benediktinském klášteře v Kemptenu ve službách prince-opata Anselma von Reichlin-Meldegg. Byl ředitelem hudby a vicekapelníkem. Měl tam mnohem větší volnost než v Ettalu. Kromě chrámové hudby komponoval i světské skladby pro reprezentaci opatova dvora. Také se tam v r. 1743 oženil.

V době přechodu z Ettalu do Kemptenu, kolem r. 1740, vzniklo oratorium bez titulní strany, realizátoři jej nazvali *Der Mensch vor Gottesgericht*, partitura nalezena v nedávné době v benediktýnském opattství Ottobeuren. Určeno pro velkopáteční rozjímání.

Lamento (Ouverture)

Effluxit tempus gratiae

V letech 1747 - 69 působil v Mannheimu. Nastoupil tam jako zpěvák-basista a snad i jako sekundista. J. V. Stamic byl za kmotra jeho synovi, Richter zase Stamicově dceři.

V Mannheimu Richter skládal především symfonie a koncerty. Jako všichni hudebníci u dvora, měl i on byt zdarma a slušný plat. Sociální výhodou mannheimských hudebníků byla poloviční penze při odchodu z kapely. Po r. 1760 dostal titul **Musicien et compositeur de la chambre de S. A. S. Electoral.**

Triové sonáty v galantním stylu:

https://www.youtube.com/watch?v=n460RQxEpi4&list=OLAK5uy_mas3vdyuVffQXETKyzpgXXxTFz8nTmOfg

(pozor, velice stará nahrávka)

Symphonie č. 29 in g moll, 1. věta: Adagio-Allegro molto

Symphonie č. 52, D-dur, 2. věta (a moll)

Sinfonie publikované v Paříži 1744: Sinfonia a Quattro in G dur, 3. věta: Allegro

Franz Xaver Richter. Sinfonia a Quattro in C major 'La Melodia Germanica'

<https://www.youtube.com/watch?v=S1TewYmBATE>

Číslování symfonií není chronologické, u řady z nich nevíme datum vzniku. Jsou většinou třívěté, i z pozdního období. To však neznamená, že jsou konzervativnější než Stamicovy.

V r. 1769 opustil Mannheim a nastoupil na místo kapelníka ve štrasburské katedrále.

Chrámová kapela ve Štrasburku měla 50 členů a byla největší po královské kapele v Paříži.

Kromě kapelnické funkce v katedrále byl Richter také ředitelem dvorní hudby a dirigentem městské hudby. Ve Štrasburku jeho skladatelská tvorba vyvrcholila.

V r. 1778 navštívil Richtera W. A. Mozart na své cestě do Paříže.

Jeho skladby jsou na jedné straně tvořeny barokními kompozičními technikami (kontrapunktická místa), na straně druhé mají klasicistní charakter vycházející především z galantního stylu.

Do mannheimského období spadají převážně světské skladby (69 symfonií, 6 klavírních koncertů, 6 smyčcových kvartetů, nástrojové sonáty, triové sonáty ad.),

v r. 1748 také oratorium **La deposizione dalla croce** (Snímání z kříže).

<https://www.youtube.com/watch?v=DWVUSj997eY>

<https://www.youtube.com/watch?v=8a25gvrV5cM&t=73s>

Ve Štrasburku skládal hlavně církevní skladby, mj. 30 mší. Forkel 1782: „Je to dobrý kontrapunktista a skladatel chrámové hudby“.

Napsal rovněž teoretický spis **Harmonische Belehrungen oder gründliche Anweisung zu der musikalischen Ton-Kunst oder regulären Composition** (Harmonická poučení aneb základní pokyny k hudebnímu umění a správné skladbě).

Vyšlo ve zkrácené podobě v Paříži (1804). Výzkum o této učebnici: R. Pečman.

První generace tzv. „mannheimské školy“: J. V. Stamic, F. X. Richter

Anton Fils (Filtz, narozen v Bavorsku – nikoliv v českých zemích, jak uvádí starší literatura, 1733 - 1760), Sinfonia g moll

<https://www.youtube.com/watch?v=kmE42OEnAaA>

Sinfonia A dur <https://www.youtube.com/watch?v=4WE9JpBYjF4>

Jiří Čart, též Georg Czart aj. (1708 - 1774), skladatel a houslista, rodák z Hochtanova, nyní Vysoká u Havl. Brodu

Sonata B minor for Flute and Basso Continuo, Op.1, No. 5

I. Adagio II. Allegro III. Allegretto

<https://www.youtube.com/watch?v=X0ZdjZHCEcU>

Flétnové sonáty

<https://www.youtube.com/watch?v=PZUm5Z13CPc>

Houslová sonáta: <https://www.youtube.com/watch?v=vvb2Pf4hvtg>

Ignaz Holzbauer (1711 - 1783)

Narozen ve Vídni, zde studoval filozofickou fakultu a práva

Působil u sekretář u hraběte Franze Antona Thurn-Valsassiny v Lublani, pak cesta do Itálie (Benátky 1730)

1736-1739 místo kapelníka u hraběte Rottala v Holešově. Zde se oženil se zpěvačkou Rosálií Andreides. Matriční záznam o sňatku:

<http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/8795/?strana=151>

Poté 1741 Vídeň, spolupráce s Kärntnertortheater, německá opera *Hypermnestra* (1741) – jedna z prvních vážných hrdinských oper v habsburské monarchii na německé libreto. Dále se věnoval kompozici baletů. Jeho vídeňská tvorba nedostatečně prozkoumána. 1744-1747 Itálie, kompozice oper.

Po dalším vídeňském pobytu Holzbauer přijal 1750 nabídku na místo vrchního kapelníka dvorního divadla ve Stuttgartu u vévody Karla Eugena z Württembergu, kde komponoval především symfonie, chrámovou a komorní hudbu.

Symfonie: <https://www.youtube.com/watch?v=rnxRrJMDaD0>

1753 přijat jako kapelník dvorního divadla v Mannheimu u kurfiřta Carla Theodora. Zde komponoval italské opery.

nejvíce se proslavil operou na německé libreto Antona Kleina *Günther von Schwarzburg* (1777). I čistě německý historický námět, který byl vybrán v souvislosti s původem kurfiřta.

<https://www.youtube.com/watch?v=b2mBLA7O5Bs>

<https://www.youtube.com/watch?v=B-4lGNXkv4>

<https://www.youtube.com/watch?v=DoHO-aPv7jg>

Libreto:

https://books.google.de/books?id=jPxDAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Noty na IMSLP.

Bakal. práce *Dvě chrámové skladby Ignaze Holzbauera z rajhradské sbírky uložené v ODH MZM v Brně*

https://is.muni.cz/auth/th/fyrr9/Denisa_Micova.Bakalarska_diplomova_prace.pdf

Druhá generace:

Stamicovi žáci – **Johann Christian Cannabich** (1731 - 1798), který vedl mannheimský orchestr po Stamicovi a učil se rovněž u Jomelliho v Římě, několikrát se setkal s Mozartem, který jej velmi oceňoval.

Flétnový kvintet

<https://www.youtube.com/watch?v=nGNX8Kf-VD8>

Franz Ignaz Beck (1734-1809),

1734-1754 v Mannheimu

1755-1757 houslista v Benátkách a Neapoli

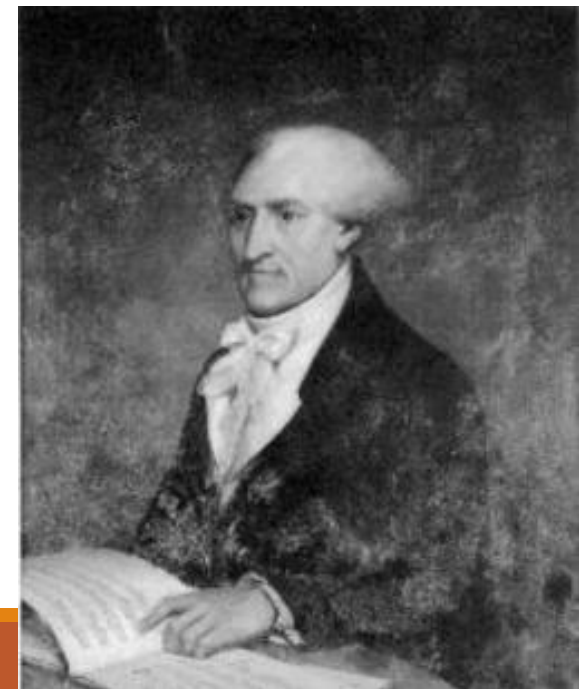
1761-1791 Kapelník v Bordeaux

La Mort d'Orphée – Ouverture

<https://www.youtube.com/watch?v=L31QnhRIJHc>

Sinfonia D dur, op. 10:

https://www.youtube.com/watch?v=JZwr_DSoWo&list=PLkZcuBPt9xGKg2DLRve_bMr6EzA1fAXvT

Carl Stamitz (1745-1801 v Jeně)

1762-70 v mannheimském orchestru, od 1770 v Paříži a na četných cestách po Evropě

Klavírní koncert <https://www.youtube.com/watch?v=IcHqv2eXfHg>

Koncert pro flétnu, hoboj a orch.:

https://www.youtube.com/watch?v=ZWt7vWBXb58&list=PLCvp0RPsY1xf8ae_GP_qzhmBu6HtWjJd_&index=19

Symphony in D-major "La Chasse" (c.1772) (strings, 2 oboes, horns, trumpets and timpani.)

<https://www.youtube.com/watch?v=fhtIIuzdFVA>

Anton Stamitz (1750- před 1809)

1772-89 v královské kapele ve Versailles; koncert pro 2 flétny a smyčce (nepříliš dobrá nahrávka)

https://www.youtube.com/watch?v=4r6AutEbOGM&list=PLCvp0RPsY1xf8ae_GP_qzhmBu6HtWjJd_&index=17

Flétnová Capriccia <https://www.youtube.com/watch?v=-189WIPkA1I>,

https://www.youtube.com/watch?v=QbiuQECwbBI&list=PLCvp0RPsY1xf8ae_GP_qzhmBu6HtWjJd_&index=18

*Charles Stamitz.
v. 22 Jan: 1789.*

Další skladatelé navazující na mannheimské impulsy:

Johann Joseph Beer (1744-1812)

<https://www.youtube.com/watch?v=0ZHlhzW4LXM>

Franz Danzi (1763-1826)

<https://www.youtube.com/watch?v=wlfUwPkluo4>

Matthäus Blasius (1758-1829)

<https://www.youtube.com/watch?v=4ZgnlX7u39w>

Franz Tausch (1762-1817)

<https://www.youtube.com/watch?v=stTSa5r9wZ8>